

3. XIX.YY.SONU- XX.YY. BAŞLARINDA KAYSERİ'DEKİ GAYRİMÜSLİM ECZACILAR

Cumhuriyet öncesinde Kayseri, Rum ve Ermeni nüfus yoğunluğu bakımından Anadolu şehirleri arasında önde gelen illerden birisi olmuş; uzun bir süre Türk, Ermeni ve Rum nüfus birlikte yaşamıştır. 19. ve 20.yüzyılda yapılan nüfus sayımları Kayseri'deki gayrimüslim halkın toplam nüfusa oranının % 40 – 45 arasında değiştiğini göstermektedir (75).

19.yüzyılda Osmanlı idaresi azınlıklara ve bilhassa Ermenilere karşı çok hoşgörü ve müsamaha göstermiş, nitekim 1849 yılında İstanbul Ermeni Patrikliği Osmanlı Divânı'na Kayseri Mutasarrıfı **İsmail Adil Paşa**'nın idaresinden çok memnun olduklarını gösteren bir teşekkür yazısı göndermiştir (76). Kayseri o tarihlerde Ankara'ya bağlı bir sancak olmasına rağmen yerel yönetimlerde yörede yoğunlukta olan azınlıklara da önemli görevler verilmiş; 1897'de **Hamanuyan Agop Efendi** ile 1899 yılında ise **Aleksiyen Servet Efendi** Kayseri Sancağı Mutasarrıfı muavinliğine tayin edilmişlerdir (77). II.Meşrutiyet dönemi Meclisi Mebusan'ında **Karabet Tamyan** Kayseri mebusu olarak görev almıştır (78). Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

1880'lerde Kayseri Sancağı'nın sosyo-ekonomik durumu **Lieutenant Ferdinand Bennet**'in (İngiltere'nin Anadolu Konsolos Yardımcısı) raporunda detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Hem hükümet kaynakları hem de mahalli halktan sağlanan nüfus, meslekler, ticaret, ekonomik gelişme, eşya fiyatları, ithal ve ihraç mallarının miktarı vs. hakkında bir dizi istatistiksel bilginin yer aldığı bu raporda sosyal ve dini ilişkilerle ilgili bazı değerli bilgilere ulaşmak mümkündür (79). Bir diğer deyişle bu rapor; 1875-80 tarihleri arasında Orta Anadolu'daki bir anahtar bölgenin çok parlak deneysel fotoğrafını bize yansıtır.

L. Bennet bu raporunda Gayrimüslim halkın sosyo-ekonomik durumunu şu şekilde özetlemiştir (80):

“Kayseri'de yaşayan Hristiyanlar kumaşçılık, özellikle terzilik, mücevhercilik, zanaatçılık veya tüccarlık yaparlar. Bunların çoğu Kayseri kent merkezinin çevresindeki köylerde aileleriyle yaşarlar ve İstanbul'da, İzmir'de veya başka yerlerde dükkan sahipleri olarak pek çok uğraşları takip ederler; bir ya da iki yıl gibi uzun bir aradan sonra kendi memleketlerine dönerek yerleşirler.”

Bütün bu bilgiler ışığında anlaşılmaktadır ki 19.yüzyılda Kayseri'de yaşamış olan Gayrimüslimler, Müslümanlara oranla daha iyi sosyal ve ekonomik imkanlara sahip olup, şehrin ticari hayatında uzunca bir süre söz sahibi olmuşlardır. **Kemal Karpat**'ın adı geçen makalesinde belirttiği gibi o dönem Kayseri'sinde Gayrimüslimler en kârlı ticari getirisi olan mesleklerle uğraşırken, Müslümanlar daha düşük gelirli tarımsal mesleklerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Hiç şüphesiz, gayrimüslimlerin İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerde yüksek öğrenimlerini yaparak tekrar Kayseri'ye dönmeleri ve mesleklerini burada icra etmeye başlamalarıyla birlikte Müslüman ve Gayrimüslim halk arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlik daha da derinleşmiştir.

XIX.yüzyılda Kayseri'deki sağlık hizmetlerinde gayrimüslimler de yer almış olup Kayseri doğumlu pek çok Rum ve özellikle de Ermeni hekim, eczacı yetişmiştir.

Askeri Tıbbiye Mektebinden 1840, Sivil Tıbbiye Mektebinden ise 1870 yılından itibaren, az sayıda Türk ve Müslüman eczacı mezun olmuş ise de bunlar genellikle ordu ve devlet hastanelerinde görev almışlardır. Bu nedenle de şehirlerdeki özel eczaneler uzun süre yalnız ya-

bancı uyruklu veya azınlıklardan olan eczacılar tarafından açılmış ve yönetilmiştir (81). Kayseri'ye gelip eczane açan gayrimüslim eczacılar o dönemde **Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şahane**'den yeteri kadar eczacı yetiştirilememesi nedeniyle çıraklıktan yetişen kişilere de eczacı diploması vermişler, dolayısıyla o tarihlerde Kayseri'deki gayrimüslim eczacıların sayısı da hızla artmıştır (82).

3.1.Kayseri'deki Gayrimüslim Eczacıların İsimleri

19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında Kayseri'de eczacılık yaptığı bilinen Gayrimüslim eczacılar şunlardır (83):

1. Hayk Artinyan

1888'de Everek, Çomahlıköy'de doğan Hayk Artinyan mezun olduktan sonra önce Talas Amerikan ardından da 1905'te Beyrut Amerikan Hastaneleri'nde çalışmış, buradan eczacılık diploması almıştır. 1923'te Beyrut'ta ölmüştür.

2. Misak Balyan

Kayseri-Everek'te eczacılık yapmıştır.

3. Agop Berberyan

(Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature 1893-94 ve Annuaire Oriental, Edition 1914'te de ismi kayıtlıdır.)

1872 yılında Kayseri'de doğmuş, İstanbul'da mezun olmuştur. Kayseri'de bir süre eczacılık yapan Berberyan 1916'da Şam'da ölmüştür.

4. Karnig Cırcıryan

(Annuaire Oriental du Commerce de l'Industrie, de l'Administration et de la Magistrature 1893-94 ve Annuaire Oriental, Edition 1914'te de ismi kayıtlıdır.)

1862'de Kayseri'de doğmuş; 1885-90 döneminde İstanbul'da eğitim almış, sonrasında ise Kayseri'de eczane işletmiştir.

5. Hırant Donigyan

1884'te Gemerek'te doğan Hırant Donigyan 1909 yılında Eczacı Mektebi'nden mezun olmuş; 1910'da Amerikan Misyon Hastanesi'nde 1912-14 arası Beyrut'ta çalışmıştır. I. Dünya Savaşı'nda Filistin'de görev almış, savaş sonrası Mersin ve Mısır'da çalışmıştır. 1937'de Mısır'da ölmüştür.

6. Agop Kalpakçıyan

(Annuaire Oriental, Edition 1914'te de ismi kayıtlıdır.)

1884'te Kayseri'de doğmuş, 1910'de mezun olmuş, Kayseri'de eczane açmış ve ardından Beyrut'a gitmiştir.

7. Hayk Artin Kelartinyan

1911'de Kayseri-Talas'ta eczane işletmiştir.

Ecz.Mustafa Özbakır'ın kişisel notlarından (84) elde ettiğimiz bilgilere göre şu üç kişi de Kayseri'de eczacılık yapmaktaydı:

8. İstepan Çorluyan

Beyrut-Şam eczacı ekolünden mezun olmuş, Kayseri-Börekçiler Çarşısı'nda eczane açmıştır. Daha sonra bu eczaneye Talaslı Mehmet Efendi (85) geçmiştir.

9. Kevork Şekerciyan

Eczanesi Şekerciler Çarşısı'nda olup eczacı kalfası Bekir Kantarcı (86) buradan yetişmiştir.

10. Eczacı İzak Efendi (İsmail Efendi)

Müslüman olarak İsmail ismini almıştır. Kayseri'nin üçüncü ecza deposunu kurmuştur.

Bu yüzyılda misyoner olarak Kayseri'ye gelen Amerikalılar da Kayseri tıp ve eczacılık alanında yer almış olup, çalışmalarını "Kayseri Tıp ve Eczacılık Tarihinde Amerikalılar" başlığı altında özetlenmiştir.